[א]כוי בריה בפני עצמה היא דאי לא תימא הכי הא דאמר רב אידי בר אבין [ב]אף כל לאתויי כוי (א) כוי ספיקא הוא איצטריך קרא לרבויי ספיקא אלא בריה שאני הכא נמי בריה שאני ת"ר [1]תענו את נפשותיכם יכול ישב בחמה או בצנה כדי שיצטער תלמוד לומר [1]וכל מלאכה לא תעשו מה מלאכה שב ואל תעשה אף ענוי נפש שב ואל תעשה ואימא היכא דיתיב בשימשא (ב) וחיים ליה לא נימא ליה קום תוב בטולא יתיב בטולא וקריר ליה לא נימא ליה קום תוב בשימשא דומיא דמלאכה מה מלאכה לא חלקת בה אף ענוי לא תחלוק בו תניא אידך תענו את נפשותיכם יכול ישב בחמה ובצנה ויצטער ת"ל וכל מלאכה לא תעשו מה מלאכה דבר שחייבין עליו במקום אחר אף ענוי נפש שחייבין עליו במקום אחר ואי זה זה [ג]פגול ונותר אביא פגול ונותר שהן בכרת ולא אביא את הטבל שאינו בכרת ת"ל תענו [2]ועניתם את נפשותיכם ריבה אביא הטבל שהוא במיתה ולא אביא את הנבילה שאינה במיתה ת"ל תענו ועניתם את נפשותיכם ריבה אביא את הנבילה שהוא בלאו ולא אביא את החולין שאינן בלאו ת"ל תענו ועניתם את נפשותיכם ריבה אביא החולין שאינן בקום אכול ולא אביא את התרומה שהיא בקום אכול ת"ל תענו ועניתם את נפשותיכם ריבה אביא את התרומה שאינה בבל תותירו ולא אביא את הקדשים שהן בבל תותירו תלמוד לומר תענו ועניתם את נפשותיכם ריבה ואם נפשך לומר הרי הוא אומר [3]והאבדתי את הנפש ההיא [ד]ענוי שהוא אבידת הנפש ואי זה זה אכילה ושתיה מאי ואם נפשך לומר וכי תימא בעריות קא מישתעי קרא הרי הוא אומר והאבדתי (ג) הנפש ענוי שיש בו אבידת נפש ואי זה זה אכילה ושתיה דבי רבי ישמעאל תנא נאמר כאן ענוי ונאמר להלן ענוי מה להלן ענוי רעבון אף כאן ענוי רעבון ונילף [4]מאם תענה את בנותי דנין ענוי דרבים מענוי דרבים ואין דנין ענוי דרבים מענוי דיחיד ונילף מענוי דמצרים דכתיב [5]וירא את ענינו ואמרינן זו פרישות דרך ארץ אלא דנין ענוי בידי שמים מענוי בידי שמים ואין דנין ענוי בידי שמים מענוי בידי אדם [ז][6]המאכילך מן במדבר למען ענותך רבי אמי ורבי אסי חד אמר [ה]אינו דומה מי שיש לו פת בסלו למי שאין לו פת בסלו וחד אמר אינו דומה מי שרואה ואוכל למי שאינו רואה ואוכל אמר רב יוסף מכאן רמז לסומין שאוכלין ואין שבעין אמר אביי [ו]הלכך מאן דאית ליה סעודתא לא ליכלה אלא ביממא א"ר זירא מאי קרא [7]טוב מראה עינים מהלך נפש אמר ר"ל טוב מראה עינים באשה יותר מגופו של מעשה שנאמר טוב מראה עינים מהלך נפש [8]כי יתן בכוס עינו יתהלך במישרים ר' אמי ור' אסי חד אמר כל הנותן

עינו

ואפי' הכי ממעטא ליה רב לענין ביאת מקדש מדכתיב מזכר ועד נקבה זכר ודאי נקבה ודאית ולא טומטום ואנדרוגינוס והיכי אתי קרא למעוטי ספיקא וי"ל דנההיא דרב תרי מיעוטי כתיבי דהוה מצי למיכתב מזכר ועד אדם או מנקבה ועד אדם ואתא חד מינייהו לאנדרוגינוס וחד לטומטום ואי אנדרוגינוס זכר הוא אתי מזכר למעוטי ואי נקבה הוא אתי ועד נקבה למעוטי מטעם שהוא משונה ובבכורו' פרק על אלו מומין (דף מב:) גבי הא דממעט אנדרוגינוס מהזכר יתירה דכתיב גבי עולה ופריך מני אי רבנן קסברי ספיקא הוי ואיצטריך קרא למעוטי ספיקא התם פריך שפיר דאם בא למעוטי אפי' הוא זכר מפני שהוא משונה משאר זכרים אם כן מדממעטינן ליה מהזכר שמע מינה זכר הוא ולא ספיקא אלמא לא אתא כת"ק דאמר ספיקא הוי ולפי מה שפירש' אית ליה לרב דהמפלת (נדה דף כח.) שפיר ההיא דרב חסדא דאית ליה גבי בכור דטומטום קדוש מספיקא דחד מיעוטא כתב בבכור ולית ליה לאוקמינן אלא באנדרוגינוס ולא בטומטום שאם הוא זכר הוי זכר גמור וא"ת א"כ מאי קא פריך התם לרב חסדא מערכין דממעטינן מערך איש ומערך אשה טומטום ואנדרוגינוס ומשני סמי מכאן טומטום ומאי קושיא התם איכא תרי קראי הזכר ואם נקבה הלכך ממעטי' ליה כמו ההיא דהמפלת ויש לומר דהתם צריכי תרוייהו שפיר לאנדרוגינוס דאי לא כתב אלא הזכר הוה ממעטינן ליה מערך זכר אבל יהא בערך אשה דלא גרע מאשה והא דפריך מאם זכר אם נקבה להוציא טומטום ואנדרוגינוס מאי קושיא הא גבי שלמים איכא תרי מיעוטי אם זכר אם נקבה ויש לומר דגרסינן התם זכר או נקבה דכתיב בויקרא גבי שלמי צאן דמייתי דריש ליה בת"כ אבל אם זכר אם נקבה דכתיב בשלמי בן בקר דריש התם פרק אלו קדשים (תמורה דף יז:) לרבות ולד בעלי מומין ותמורת בעלי מומין והשתא פריך שפיר לרב חסדא דבהאי קרא לא כתב אלא חד מיעוט והוי או למעט כמו כשב או עז פרט לנדמה ואם תאמר הא אשכחן דכתב קרא כדי שלא נטעה דפריך בפרק אלו טרפות (חולין דף סו:) מכדי אנן אקשקשת סמכינן סנפיר דכתב רחמנא למה לי ומשני אי לא כתב רחמנא סנפיר הו"א מאי קשקשת [ו](סנפיר) ואפילו דג טמא כתב רחמנא סנפיר עד דאיכא סנפיר וקשקשת וי"ל דלשון קשקשת משמע דבר שאינו שוה וחלק שהיה מסכסכת בו וסנפיר נמי כך הוא ונופל בו לשון קשקשת:

כוי בריה בפני עצמו הוא. האי בריה בפני עצמו דהכא היינו שאינו ספק חיה או בהמה אבל הא דאמר רבי יוסי בפרק אותו ואת בנו (חולין דף פ.) כוי בריה בפני עצמו הוא ולא הכריעו בו חכמים אי מין חיה או מין בהמה ההוא הוי פירוש שהוא ספק חיה ספק בהמה דהא שמעינן לרבי יוסי דאמר בפרק כסוי הדם (שם דף פד:) כוי אין שוחטין אותו ביום טוב ואם שחטו אין מכסין את דמו ואי הוה בריר לן שהוא בריה ולא הוה לא חיה ולא בהמה יהא מותר לשחטו לכתחילה דהא לאו בר כיסוי הוא [וע"ע תוס' כריתות כא. ד"ה כוי]:

אלא קרא לרבויי ספיקא. בתמיה אטו קמי שמיא ספיקא הוא אי בהמה הוי אי חיה הוי: **הא דאמר רב אידי בר אבין.** בכריתות בפרק דם שחיטה (דף כא.) אף כל לאתויי כוי דקתני התם כל דם לא תאכלו לעוף ולבהמה מה עוף ובהמה מיוחדים וכו': **מה.** מצות מלאכת (ד) שבת שב ואל תעשה הוא אף מצות עינוי שב ואל תעשה דבר המבטל ממך את העינוי הוא ואין זו אלא כגון הני דמתניתין לא יאכל ולא ישתה ולא ירחץ: **מה מלאכה לא חלקת בה.** בכל צדדיה אסורה אף עינוי נמי שאיסורו בכל צדדיו קאמר דלאו חמה וצנה שאם ישב הרי הוא בעינוי ואם לא ישב אינו מצוה לישב: **מה מלאכה דבר שחייבין עליו במקום אחר.** כרת כי הכא כגון בשבת אף עינוי בדבר אכילה קאמר שמצינו שחייב עליו במקום אחר כגון פיגול ונותר: **ואם נפשך לומר.** ואם יש בידך להשיב על זה הרי ראיה אחרת דקרא של תענו את נפשותיכם עינוי שהוא אבידת הנפש בתוך חלל הגוף מיירי: **וכי תימא בעריות קמשתעי קרא.** כלומר עינוי. דתשמיש קא משתעי קרא דתשמיש נמי אקרי עינוי כדלקמן (דף עז.) וחייבין עליו כרת במקום אחר כגון עריות: **ונאמר להלן עינוי.** ויענך וירעיבך (דברים ח): **ונילף מואם תענה את בנותי.** דמוקי ליה לקמן (שם.) אתשמיש: **עינוי דרבים.** יוה"כ לכל ישראל ואכילת המן לכל ישראל: **עינוי בידי שמים.** יום הכפורים מצות מלך הוא וכן עינוי המן: ה"ג **המאכילך מן במדבר וגו' רבי אמי ורבי אסי וכו'.** ולית הכא רומיא דקראי אלא קרא (ה) מפרש המאכילך למען ענותך אוכל ומעונה: **אין לו פת בסלו.** אוכל היום ודואג על למחר: **אינו רואה ואוכל.** אכילת המן טועם טעם כל המינים ואינו רואה אלא מן:

הני

תורה אור

1. והיתה לכם לחקת עולם בחדש השביעי בעשור לחדש תענו את נפשתיכם וכל מלאכה לא תעשו האזרח והגר הגר בתוככם: ויקרא טז כט
2. שבת שבתון היא לכם ועניתם את נפשתיכם חקת עולם: ויקרא טז לא
3. וכל הנפש אשר תעשה כל מלאכה בעצם היום הזה והאבדתי את הנפש ההוא מקרב עמה: ויקרא כג ל
4. אם תענה את בנתי ואם תקח נשים על בנתי אין איש עמנו ראה אלהים עד ביני ובינך: בראשית לא נ
5. ונצעק אל יי אלהי אבתינו וישמע יי את קלנו וירא את ענינו ואת עמלנו ואת לחצנו: דברים כו ז
6. המאכלך מן במדבר אשר לא ידעון אבתיך למען ענתך ולמען נסתך להיטבך באחריתך: דברים ח טז
7. טוב מראה עינים מהלך נפש גם זה הבל ורעות רוח: קהלת ו ט
8. אל תרא יין כי יתאדם כי יתן בכוס עינו יתהלך במישרים: משלי כג לא

◆

מוסף רש"י

כוי בריה בפני עצמה היא. ולא מכלאי בהמה וחיה הוא בא, דס"ל אין חיה מתעברת מבהמה ולא בהמה מחיה (חולין פ.).

◆

רבינו חננאל

הא דרב אידי בר אבין דאמר כל לאיתויי כוי, מפורש בכריתות פרק דם שחיטה בבהמה ובחיה כו' בתחלתו, ואסיקנא קסבר האי תנא כוי בריה בפני עצמה הוא. ת"ר תענו את נפשותיכם, יכול ישב בחמה ובצנה כדי שיצטער, ת"ל כל מלאכה לא תעשו, מלאכה ועינוי אסרה התורה, מה מלאכה שב ואל תעשה אף עינוי נמי שב ואל תעשה, [אל] תאכל. תניא אידך מלאכה ועינוי אסרתי (לה) [לך] מה מלאכה שחייבין עליה ממקום אחר, [אף עינוי נפש שחייבין עליו ממקום אחר] ואיזה, זה פיגול ונותר וכו', עד אם נפשך לומר בעריות משתעי קרא, הרי הוא אומר והאבדתי את הנפש ההיא, איזהו דבר שיש בו איבוד נפש, הוי אומר זו אכילה ושתיה. דבי ר' ישמעאל תנא [נאמר] כאן תענו את נפשותיכם ונאמר [להלן] ויענך וירעיבך. מה להלן עינוי רעבון אף (להלן) [כאן] ביום הכפורים עינוי רעבון. כתיב ביום הכפורים תענו את נפשותיכם וכתיב עיניתי בצום נפשי, ועוד כתיב למה צמנו ולא ראית עינינו נפשנו ולא תדע, מיכן שהצום נקרא עינוי נפש. כתיב המאכילך מן למען ענותך, פי' כיון שאינו יהן לו המן אלא יום ביום, אע"פ שהיה אוכל, (נפש) אכילתו (הוא) עינוי הוא לו. ללמדך כל מי שאין לו פת בסלו לעולם אינו שבע כאילו בעינוי הוא. וכן כל שאינו רואה מה שאוכל אינו שבע. מיכן לסומים שאוכלין ואינן שבעין.

מסורת הש"ס

[א] [חולין פ. כריתות כא.],
[ב] [שם.], [ג] [פי' לעבור עליו בשתים וקי"ל דחייבי כריתות ישנו בכלל מלקות ארבעים עיין מכות יג:],
[ד] [ע' הגי' בע"י],
[ה] [לעיל יח: וש"נ],
[ו] [לקמן עה:], [ז] גי' רש"א.

◆

גליון הש"ס

גמרא עינוי שהוא אבידת הנפש. עיין נדרים דף פ ע"ב ובר"ן שם ד"ה כי רחין:

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' אף כל לאתויי כוי ואי כוי ספיקא הוא:
(ב) שם ואימא היכא דיתיב בשימשא וחמים ליה:
(ג) שם הרי הוא אומר והאבדתי את הנפש:
(ד) רש"י ד"ה מה מצות מלאכות שב ואל תעשה כו' כצ"ל ותיבת שבת נמחק:
(ה) ד"ה ה"ג המאכילך כו' אלא קרא קא מפרש:

◆

תום' ישנים

קסבר בריה בפני עצמה היא. לא הוי כמו ההיא דר' יוסי בפ' אותו ואת בנו (דף פ.) דכוי בריה בפני עצמה היא ולא הכריעו עליה חכמים כו' דההוא בריה דהתם ספיקא הוי כדפי' בפרק אותו ואת בנו בחולין ובנדה בפרק המפלת (דף כח:) וביבמות פרק הערל (דף פג.): מרבה את הפיגולין והנותרות כו'. פי' ה"ר יוסף דהני חמשה עינויים דמייתי הכא חמש פעמים תענו את נפשותיכם ריבה לאו [א] היינו חמשה עינויים דאמר לקמן (דף עו.) הני חמשה עינויים כנגד מי וקאמר כנגד חמשה עינויים שבתורה אלא כולהו מלשון ועניתם קאמר לאודויי והוה מצי למימר ולמיפרך דלאו שיתא כתיבי אלא חמשה אלא דלא רצה לדקדק דעיקרייהו צריכי לדרשא דלקמן דהני ה' עינויים כנגד מי כו' ולומר רבי כי אין צריך לכך דמתענו ועניתם נפקי כולהו וכבי האי גוונא איכא במעילה פרק הנהנה מההקדש דמפיק מתמעול מעל ריבה דרשות טובא. מ"ר: איזה דבר שיש בו איבוד נשמה כו'. מדכתיב ל' איבוד ולא כתיב היכרת: טוב מראה עינים באשה יותר כו'. הילכך צריך ליזהר מאד ממנו:

[א] לפי היינו חמשה כו' ולא כולה בלשון תענו אלא קמא לאודויי וכו' אלא לא חש לדקדק וכו' ולומר ר' כי אין צריך לפירושו דמתענו קמא נפקי כולהו ונכה"ג וכו' כצ"ל ועי' ש"י.